

*Hiszek egy Istenben,
Hiszek egy hazában,
Hiszek egy isteni örök Igazságban,
Hiszek Magyarország feltámadásában.*
Amen.

A SZABADOKTATÁS ÚJ KORSZAKA.

Volt szerencsém a Pædagogiai Társaságban a szabadoktatás lényegéről és módszeréről előadást tartani. Tehettem ezt azon a jogcimen, hogy egy negyed évszázadon át részt vettem a Szabad Lyceumnak és Erzsébet Népakadémiának a szabadoktatásra irányzott munkájában, átéltem a pécsi kongresszus reményeit és csalódását, a szabadoktatás országos szervezését. Most, hogy megfigyeltem a forradalom és a proletárdiktatúra napjaiban azon radikális mozgalmat, mely a polgári társadalmat a maga képére akarta átteremteni, új világításban látom a kérdést. E mozgalom gyökerei a szociálisták agitációjába nyúlnak vissza. Propaganda, lázas, tevékeny propaganda volt a Galileisták szabadoktatási tevékenysége. Megdöbbsentem ennek intenzív erején és nem kis mértékben éreztem a polgári társadalomnak azt a gyengeségét, hogy ez elzárkózott szervezettel szemben nem bírta a maga nemes, önzetlen törekvését a nép legszélesebb rétegeivel megértetni, pedig egyazon gondolat vezette: az iskolán kívüli oktatásnak keresni formát, létesíteni intézményes szabadoktatást.

Most már a szabadoktatásnak új korszaka kezdődik.

Ez új korszakot kívánom jellemezni, ennek irányát megjelölni és erre vonatkozó nézeteimet ismertetni.

Mi ez új korszak jelleme?

A csonka Magyarország szellemi integritása. Nem a szociálisták, a munkásosztály politikai szervezése, szellemi fegyverekkel való fölfegyverezése az osztályuralom, a kizárólagos osztályuralom érdekében, hanem a széttépett ország magyarságának egyesítése lélekben, gondolatban, törekvésben. Van-e erre remény? Nem maradt-e meg a munkásosztály eleven hagyománya, visszafojtott ellenszenve, kozmopolita jelszavának ereje, ellenállhatatlan hatása? Egy hosszú élet eléggé higgadtta tette gondolkodásomat, eléggé lehűtötte lángoló lelkesedésemet arra, hogy igennel válaszoljak. És mégis merészelek egy új korszakról beszélni.

Aristoteles minden forradalom alapját a földbirtok változásában találta, a higgadt és igazán pragmatikus történetíró Polybios a polgári villongások okát szintén a földbirtok mozgalmában kereste. Mi most közvetlen tapasztalatból látjuk e megfigyelések igazságát. Ha a seiz-

mograph távoli földrengésekről ad számot, a forradalmak közvetlen társadalmi rázkódásokat idéznek elő. És éppen ebben gyökerezik az én elpusztíthatatlan optimizmusom. A Pandora szelencéje mélyén megmaradt reménység biztat, miután a gondtalanul fölnyitott szelencéből minden romlás, minden vihar keresztülvágott rajtunk.

Miféle reménység maradt élő valóság feldúlt lelkemben?

Az a reménység, hogy a szétszakított Haza fájdalma belenyilall a munkásosztály szívébe is. Bizonyítja a német és az angol munkásosztály hazafias érzésének tüneményes föllobbanása. De ne áltassuk magunkat. Szép szavakkal, irreredenta versekkel, novellákkal, szín-darabokkal a magyarság szellemi egységet nem bírjuk oly intenzív erővel megéreztetni, amely a gyakorlati életben tettekké érlelődik. De van egy nagy hatalom, egy ellenállhatatlan nagy hatalom, mely ezt előidézi: ez abban nyilvánul meg, hogy a társadalmi rétegek eltolódása felszínre hozta magát a falut. Nem lehet többé népről beszélni anélkül, hogy ne értsük alatta a városok munkás népét együtt a falu dolgozó népével. Ha Angliában nemes szíveket és gondolkodó nagy elméket az ipar óriás fejlettségével járó munkáskérdés sarkalt az egyetemes, a legszélesebb társadalmi rétegekre kiterjedő szabadoktatás eszméjének fölvetésére (University Extension), arra a fenséges gondolatra, hogy az emberiség közös szellemi örökségében részesíteni kell mindenkit, a materiális lenyűgöző érdekek köréből a szellemi élet szabad világába kell fölemelni mindenkit: a mai időben e törekvés nemcsak jogosulttá, hanem kötelességgé vált. A mai nagy politikai válság kulcsa éppen ebben rejlik. A falu a maga tömegével beront a kultúra fényes palotájába. Joga van hozzá, mert a keresztényesség törvény nyitotta föl mindenkinek a templomokat. A falu szervezkedik. És ez nekem kimondhatatlan jól esik, ez bennem erős hitet és bizalmat kelt, hogy a falu és város népe a csonka Magyarország egységes társadalmát fogja megalkotni.

Ezért beszélek és azt hiszem, joggal beszélhetek a szabadoktatás új korszakáról.

Előre jelzem, hogy ha a címek hangzatosak, az ne bántsa a hivatásos tudósok, írók pedáns felfogását. Szólok Szabad Egyetemről, szólok Népfőiskoláról, mint ahogy a múltban szóltunk tudományos színházról, munkásgimnáziumról. A cím, mondom, nem határoz. Hiszen Plato Akadémiája egy platánfákkal árnyalt kertben volt. Lamartine *Sokrates halála* c. költeményében azt mondja a filozófia atyjáról, hogy «utcán beszélt a bölcsesség». Szabad levegőt keresett és talált a tudomány, melyet a nagy gondolkodók teljes elmélyedéssel, beható kutatással hoztak napvilágra.

A tanulás munka, veritékes munka; de a tanulás gyümölcse az egész emberiség tápláléka. Ez az igazi szocializmus.

A szabadoktatás új korszakának feladata kielégíteni a falusi népnek, kielégíteni a város óriás munkásosztályának, de kielégíteni a kultúra vívmányainak megértésére irányuló minden egyes felnőtt embernek szellemi sóvárgását. Ez igényeket kell megfigyelni, a lelkek aspirációját kell fölkelteni egy magasabb világ iránt: az emberiség szellemi közösségébe kell juttatni mindenkit.

A falu népénél fontos a vallásos világnézet alaphangulatát felhasználni, mert ez megbecsülhetetlen örökség. A megélhetés küzdel-

mére a gyakorlati tudás eszközeivel kell a felnőtteket fölfegyverezni, a belterjes gazdálkodáshoz szükséges alapismereteket a tudományos kutatás eredményeinek alapos tanítással átadni, az olvasási kedv fölkeltésével az irodalom megbecsülésére, a szellemi élet formáinak megértetésével a kultúra értékét szembeállítani a pusztán anyagi érdekek vak imádásával, a szellemi élet javainak becsét igazi valutára emelni, mert ekkor tudni fogja a gazda, hogy amit az ú. n. ellátatlanoknak áldoz, azt magának áldozza, mert a kultúra részesévé teszi magát. A város népénél fontos ama sok ismeret öntudatosá tétele, melyet egy fényes kultúra középpontján a városi ember az utcán, a műhelyben, a moziban, a színházban már gyermek-ifjú korában megszerez. A munkásgimnázium célja ez volt, az Uránia ez irányban megbecsülhetetlen szolgáltatokat tett. De városban, még pedig a fővárosban föl lehet építeni, mert az alapokat lerakták a Szabad Lyceum és a Főiskolai tanfolyamok, a *Szabad Egyetemet*, melynek humanisztikus, természettudományi és szociológiai szakosztályai alkotnák fakultásait. Több évre — legalább három évre — terjedő tanfolyamai a tudományok egyetemét képviselnék, igazi *Universitas scientiarumot* alkotnának.

De elengedhetetlen, hogy olyan könyvtárak, amilyen a főváros és az Erzsébet Népakadémia könyvtára, az esténként nyitva tartott olvasótermekben szolgálják ki a tanulni vágyó közönséget minden adminisztratív pedantéria nélkül. A szabad egyetemi előadások syllabusait kellene alapul venni a nevezett könyvtárak továbbfejlesztésére, hogy az élőszó hatása alatt megindított szellemi folyamat az elmélyedő olvasás és kutatás útján találja meg a maga eszközeit. A katalógusokat úgy kellene szerkeszteni, hogy az olvasó egyes tudományos kérdésekre vonatkozó vezérműveket könnyen megtalálja. Igen figyelemreméltó gondolatot is hallottam: magában a könyvtárban kellene az egyes tudományágakra vonatkozó főbb művekről koronként fölvilágosító előadást tartani a kipróbált tudós előadóknak. Csak nyíltan, csak őszintén tanuljunk, nem elzárkózva, titkos gondolattal, bármily irányban elfogultan. Nincs antiszociálisabb gondolat, mint bizonyos — akár radikális, akár reakciós — tendenciát követni.

A könyvek, a legellentétebb világnézetek néma hirdetői, békésen elférnek egymás mellett. Így kell ennek lenni az élő lelkekben. A valódi Szabad Egyetem akkor szabad, ha a mult összehalmozott gondolatvilágát nem a harci jelszavak szerint hívjuk fegyverbe, hanem szent áhitattal megbecsüljük a mult közös szellemi örökségét. De jól mondja az angol közmondás: *not measures, but men*: nem szabályokat, de embereket kell teremteni. Egy igazi szabad egyetem számára kell szervezni előadói kart.

Van a csonka Magyarország területéhez mérten talán igen is nagy értelmiségünk, összetorlódva. Ebből lehet, ebből kell szervezni ez előadói kart. Külön tájékoztató tanfolyamokon lehetne az előadókkal a szabadoktatás programszerű rendszerét, módszerét a különböző természetű szabadoktatási intézmények szerint ismertetni. A falusi szabadoktatás tetőzete a Népfőiskola, mely lényegében a gimnáziumi és reáliskolai képzettségnek megfelelő színvonalra igyekszik emelni a falu népének értelmi színvonalát, de szakszerű gyakorlati irányban. A városi szabadoktatás tetőzete a Szabad Egyetem a maga teljes három

fakultásával. A fölvétel föltételei, az előképzettség mérlegelése fontosdidaktikai és pedagógiai kérdés. Ohajtandó volna, hogy a Pædagogiai Társaságban vita tárgyává tennék a most alakuló Szabad Egyetem tantervét, megbeszelnék módszerét, eszközeit. Részt vettem az első kísérlet megalapozásában. Most a távolból nem tudom, minő stádiumban áll a dolog. Csak egy gondolat uralkodik lelkemen: meg kell lenni, még pedig az eredeti University Extension szellemében. A rendszer iskola zárt korlátait nem szabad belevinni. Az önmunkásság ösztönét kell fölkelteni, táplálni, irányítani, az olvasás és kutatás szomját kielégíteni, a többi mellékes. Az egységes magyar társadalom egységes szelleme a fő. Ez a vezércsillag vezessen egy szebb, egy összhangzó társadalom alkotására. Isten segélyével előre!

HEGEDŰS ISTVÁN.

BOLYAI FARKAS ÉS A MATEMATIKAI OKTATÁS REFORMJA.

A matematika középiskolai tanításának reformja — apróbb kívánásokat nem tekintve — négy, elméletben meglehetősen általánosan elfogadott főkövetelésbe foglalható össze: (I) *a térszemlélet állandó fejlesztése és fölhasználása*; (II) *a funkcionális szemlélet és gondolkodás vezérszerepe*; (III) *valódi alkalmazások bőséges tárgyalása*; (IV) *az elméleti értékek fokozatos érvényesítése*.

Ismeretes, hogy ezek az — itt csak emlékeztetőül, jelszószerűleg fogalmazott — főkövetelések többfelé elágaznak és egymással többé-kevésbé összefonódnak. Például a II elvezet a grafikonokhoz és az infinitézimális számításhoz is. Ezek pedig számos élő, nemcsak táblán tengődő alkalmazással függenek össze, vagyis a III-mal. A grafikonok bevezetése pedig része az I-nek is, bár elég kicsi és nem a legjellemzőbb része.

Nem célunk most e főkövetelések részletezése, de a IV-ről mégis szükséges néhány szót mondani.

A IV-be a tisztán logikai s matematikai szempontokat és a filozófiai elmélyítést foglaltuk egybe. Mindezt gyakran elhallgatják, vagy mellékesen tűrik meg, vagy épen visszautasítják a III mellett. Ezt a sivár egyoldalúságot részben a korszellem téves értelmezése, részben pedig az a történelmileg megérthető visszahatás okozta, amely a valóban terjedős és üres matematikai formálizmusokra következett be.

Azonban a korszellem nem kívánja a IV mellőzését, ha a III-nak eleget teszünk. Korunk gondolkodása nem is oly kizárólagosan hasznelvű, mint ahogy a IV mellőzői látják. Mutatja ezt pl. a filozófia iránti mind erősebb érdeklődés. A IV hatalmas mértékben segíthet ezt az érdeklődést — mely általános tapasztalat szerint már a középiskolák felsőbb osztályaiban jelentkezik — tartalommal tölteni meg és komoly irányba vezetni. Ha magára hagyjuk: nem pusztul ki, hanem fölületés marad és ferdévé válik.

Az említett visszahatás, bár megérthető történelmileg, mégsem